

рішення проголошується в залі судового засідання прилюдно (ст. 209 ЦПК України). Потім головуючий роз'яснює зміст постановленого і оголошеного рішення (ухвали), порядок і строк оскарження, право на ознайомлення з протоколом судового засідання та подання на нього зауважень в триденний термін після його виготовлення, право на подачу заяви у десятиденний термін на виготовлення обґрунтування рішення суду та оголошує судові засідання у справі закритим.

ЧЕРЕМНОВ Д. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри цивільного процесу

**ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ФІКЦІЇ НАЛЕЖНОГО
ПОВІДОМЛЕННЯ УЧАСНИКА ПРОЦЕСУ ПРО ЧАС
ТА МІСЦЕ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВИ**

В юридичній літературі фікцію, як правило, визначають як законодавчий прийом, який полягає у визнанні неіснуючого існуючим (Кругликов Л. Л. Аксиомы, презумпции и фикции в уголовном праве: динамический аспект / Л. Л. Кругликов // *Iexrussica* (научные труды мгюа). — 2006. — № 5. — С. 922). Тобто для досягнення певного правового результату на законодавчому рівні завідомо неіснуючий факт визнається існуючим (або навпаки, існуючий факт визнається неіснуючим).

В цивільному процесі дуже часто подібні нетипові засоби законодавчої техніки використовуються при вирішенні питань, пов'язаних з повідомленням учасників процесу про час та місце судового розгляду справи.

Пункт 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року визначає, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру.

Серед складових права на справедливий судовий розгляд виділяють й належне сповіщення сторін про час і місце слухання справи. Так, наприклад, в постанові у справі «Литвинова проти Росії» від 14 листопада 2008 року Європейський Суд з прав людини констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основних свобод, що виразилося в тому, що через неналежне сповіщення заявниці про розгляд її скарги в касаційному порядку вона була позбавлена

можливості бути присутньою в судовому засіданні та відстоювати свою позицію.

Відповідно до ч. 2 ст. 6 ЦПК ніхто не може бути позбавлений права на інформацію про час і місце розгляду своєї справи. Праву сторони знати про час і місце судового розгляду кореспондує обов'язок суду повідомити сторони належним чином про час і місце слухання справи. З цією метою законодавець закріпив у ЦПК Главу 7 «Судові виклики і повідомлення», яка містить низку положень щодо порядку направлення сторонам та іншим учасникам процесу судових повісток.

Перевіряючи явку в судове засідання осіб, які беруть участь у справі, суд установлює, чи повідомлені ті, хто не з'явився, про час і місце судового засідання з дотриманням вимог закону, чи вручені особам, які беруть участь у справі, судові повістки в строк, визначений частиною четвертою статті 74 ЦПК. При цьому в п. 1 ч. 1 ст. 169 ЦПК міститься беззаперечне правило, відповідно до якого суд відкладає розгляд справи в межах строків, встановлених статтею 157 цього Кодексу, у разі неявки в судове засідання однієї із сторін або будь-кого з інших осіб, які беруть участь у справі, про яких нема відомостей, що їм вручені судові повістки.

Для забезпечення можливості виконання вказаного обов'язку суду ч. 1 ст. 77 ЦПК закріплює обов'язок сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, повідомляти суд про зміну свого місця проживання (перебування, знаходження) або місцезнаходження під час провадження справи.

Між тим, суди під час практичної реалізації заходів щодо належного виконання обов'язку сповіщення сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, про час та місце судового розгляду нерідко стикаються з труднощами, пов'язаними з тим, що сторони процесу (особливо відповідачі) або ухиляються від отримання судової повістки, або свідомо повідомляють суду неправдиву інформацію про місце свого проживання.

У зв'язку з цим, для запобігання можливості сторонами зловживати своїми процесуальними правами та створення ними штучних підстав для відкладення справи, усунення перешкод для розгляду справи в розумний строк в ЦПК було закріплено правову фікцію, відповідно до якої у разі ненадання особами, які беруть участь у справі, інформації щодо їх адреси, судова повістка надсилається фізичним особам, які не мають статусу підприємців, — за адресою їх місця проживання чи місця перебування, зареєстрованою у встановленому законом порядку. У разі відсутності осіб, які беруть участь у справі, за такою адресою, вважається, що судовий виклик або судове повідомлення вручене їм належним чином (ч. 5 ст. 74 ЦПК). В даному випадку має місце саме фікція,

оскільки із змісту самої норми закону вбачається, що вона застосовується у тому випадку, коли особа, яка бере участь у справі, відсутня за адресою, за якою їй направлена повістка. Між тим, саме в такому разі вона вважається належним чином повідомленою про час та місце судового розгляду.

Вказане правило ґрунтується на положенні ст. 3 Закону України від 11.12.2003 року № 1382-IV «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», відповідно до якої реєстрація — це внесення інформації до Єдиного державного демографічного реєстру про місце проживання або місце перебування особи із зазначенням адреси, за якою з особою може вестися офіційне листування або вручення офіційної кореспонденції.

Д. Д. Луспенник звертає увагу на те, що суди зобов'язані, аби не допустити суддівської помилки, при застосуванні фікції належно процесуально оформляти таку дію. При цьому як у журналі судового засідання, так і у акті правосуддя (рішенні чи ухвалі) факт застосування процесуальної норми, яка містить фікцію, повинен бути зазначеним з вказівкою на підстави та наслідки її реалізації (Луспенник Д. Д. Застосування у судовій практиці доказових презумпцій та фікцій у системі розподілу обов'язків з доказування за новим ЦПК / Д. Д. Луспенник // Право України. — 2005. — № 8. — С. 58—59). З даною позицією можна цілком погодитись, оскільки застосування правової фікції завжди пов'язане з певними негативними процесуальними наслідками для однієї з сторін судового процесу, а в таких випадках дії суду повинні бути належним чином вмотивовані для забезпечення можливості здійснення контролю за ними з боку судів вищих інстанцій.

АКІМОВА А. О.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри цивільного процесу

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СУДОМ СПРАВ ПРО ВИЗНАННЯ СПАДЩИНИ ВІДУМЕРЛОЮ

В деяких випадках може виникнути ситуація, коли майно, яке залишилось після смерті особи, не може перейти до інших осіб у загальному порядку спадкування (відсутність спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмова від її прийняття). Така спадщина може бути визнана в судовому порядку відумерлою.